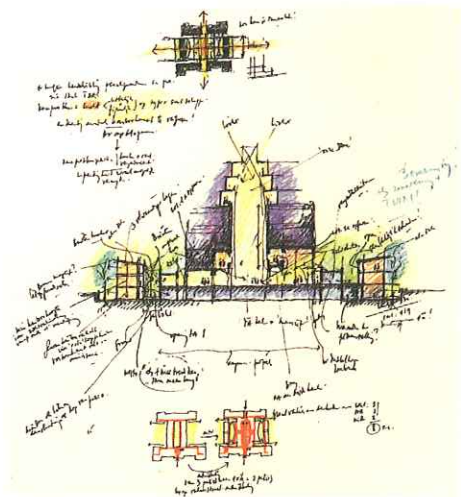

Ministerie van Economische Zaken

Een witte deken over een historisch gebouw

Wie voor het eerst binnen kijkt in het gebouw van het Ministerie van Economische Zaken wordt getroffen door de harmonieuze combinatie van oud en nieuw, van verleden en heden. Het monument, dat is ontworpen in 1912 en in gebruik genomen in 1917, is in 1993 geheel gemoderniseerd met behoud van de sterke punten van het oorspronkelijk ontwerp. De bezoeker voelt nog steeds de strengheid en degelijkheid van het bestaande gebouw, dat soms aan een klooster of internaat doet denken. Tegelijkertijd is het gebouw sinds de renovatie licht en ruim en voldoet het aan de eisen van de moderne tijd. Behalve een gebouw met architectonische allure is Bezuidenhoutseweg 30 ook een functioneel gebouw: in dit historische pand werken, vergaderen, telefoneren en lunchen dagelijks honderden ambtenaren.

Ministerie van Economische Zaken

Een uniek monument

Historische locatie

De eerste bewoners van Bezuidenhoutseweg 30 betrekken het pand op 19 november 1917. Het zijn circa honderd ambtenaren van het Ministerie van Landbouw, Nijverheid, Handel en Visscherij, het latere Economische Zaken. Het departementsgebouw is om meerdere redenen uniek te noemen. Het is het eerste ministeriegebouw buiten de directe omgeving van het Binnenhof. Bovendien is het met 115 kamers en een grondoppervlak van 70 bij 65 meter het grootste departementsgebouw in Den Haag. Later wint de plek aan historische betekenis, als het in de Tweede Wereldoorlog, tijdens het bombardement op het Bezuidenhout, als een van de weinige gebouwen gespaard blijft.

Stijl of niet-stijl

Bezuidenhoutseweg 30 is een ontwerp van rijksbouwmeester Daniël E.C. Knuttel en zijn rechterhand adjunct-rijksbouwmeester H.Th. Teeuwisse. Knuttels ontwerp kenmerkt zich vooral door soberheid en doelmatigheid, wat past bij de toenmalige behoudende opvattingen van het Rijk over bouwkunst. Het ontwerp voor het ministeriegebouw sluit zowel aan bij een traditionele stijl als bij de voor die tijd moderne opvattingen over architectuur. De opzet van vier vleugels van vier verdiepingen rond een langgerekte binnenplaats past bij de traditie van het classicisme uit de Gouden Eeuw. Er is wel gezegd dat Knuttel geïnspireerd is door de Berlijnse stadsarchitect en generatiegenoot Ludwig Hoffman, wiens gebouwen ook een neoclassicistische stijl uitstralen. Er zijn echter ook delen van het gebouw, zoals de bakstenen achtergevel, die meer doen denken aan functionele opvattingen over overheidsarchitectuur, zoals van W.M. Dudok, die aan het begin van deze eeuw populair zijn.

De voorgevel

De voorgevel van het pand is het markante visitekaartje van het ministerie. Deze is gemaakt van natuursteen, dat in de roerige jaren van de Eerste Wereldoorlog met veel moeite uit Frankrijk is verscheept. De gevel valt op door de rusticamotieven en de vier manshoge beelden boven de entree. Zij verbeelden de vier disciplines van het toenmalige ministerie: Landbouw (de boer), Handel (de zakenman), Nijverheid (de jonge maagd) en Visscherij (de bejaarde vrouw). De beelden zijn het werk van W.C. Brouwer (1877-1933). De techniek van deze beeldhouwer zorgt ervoor dat de beelden er niet glad en bewerkt uitzien, maar passen bij de ruigheid van het gevelvlak.

Interieur

Het gebouw bevat oorspronkelijk onder andere honderdvijftien werkkamers, twee vergaderzalen, vier bibliotheekvertrekken, een leeszaal, een aantal bodenkamers en archieflokalen. Op de eerste verdieping zijn de belangrijke vertrekken van de minister en de hoogste ambtenaren. Aan deze kamers is de meeste aandacht besteed, getuige de marmeren vloeren en eikenhouten plafonds. De binnenplaats, nu de centrale hal, heeft aanvankelijk niet meer betekenis dan het doorlaten van daglicht.

Opvallend is de monumentale trap van natuursteen en de gebrandschilderde ramen rondom. De afbeeldingen in de ramen hebben alle te maken met het werkveld van het toenmalige ministerie. Zo is in een van de ramen Mercurius te zien, de god van de handel. Ook de gebeeldhouwde medaillons rondom de overloop hebben betrekking op landbouw, nijverheid, handel en visserij. Opgemerkt moet worden dat bij Knuttel, met zijn nadruk op soberheid, versieringen een ondergeschikte rol spelen.

Een nieuwe witte deken

Capaciteitsprobleem

In de tientallen jaren tussen het eerste (1912) en het tweede ontwerp (1989) neemt het aantal ambtenaren van het Ministerie van Economische Zaken enorm toe. Dit zorgt ervoor dat de medewerkers eind jaren tachtig verspreid zitten over allerlei gebouwen in de stad. Hoewel deze situatie vraagt om verandering, wordt nieuwbouw verworpen: het ministerie wil het karakteristieke pand van Knuttel graag behouden. Besloten wordt om het gebouw ingrijpend te renoveren. Deze beslissing sluit bovendien aan bij het nieuwe milieubewustzijn van eind jaren tachtig. Het besef neemt toe dat we voorzichtig moeten omgaan met cultureel erfgoed en dat we duurzamer moeten bouwen door het beperken van energieverbruik en sloopafval.

Het Ministerie van Economische Zaken stelt zich het ambitieuze doel om tot verdubbeling van het aantal werkplekken te komen en om een gelijkwaardige huisvesting te creëren die zich kan meten met die van andere ministeries. Omdat het pand inmiddels een monument is geworden, blijft de markante gevel aan de Bezuidenhoutseweg gehandhaafd.

Hans Ruijsenaars

Aan architect Hans Ruijsenaars wordt in 1989 gevraagd een oplossing te bedenken voor het ruimtegebrek. Ruijsenaars heeft zijn sporen verdiend met de verbouwing van diverse monumenten in Nederland. Daaruit blijkt zijn liefde voor het bestaande gebouw en zijn streven naar het maken van echte bouwkunst. Kenmerkend voor zijn werk is zijn 'spel met licht en ruimte'. Zo combineert hij het sobere ontwerp van Knuttel met zijn eigen fascinaties voor licht en wit.

Eenheid

Ruijsenaars zelf omschrijft zijn missie als 'een nieuwe deken over een oud gebouw'. Daarmee doelt hij op twee aspecten. De nieuwe etages en het lichte dak liggen als een witte deken over het bestaande gebouw uit 1917 heen. Bovendien zorgt 'de deken' ervoor dat het gebouw meer eenheid, samenhang en gemeenschappelijkheid uitstraalt.

Centrale hal

Hans Ruijssenaars heeft gebruik gemaakt van de sterke kanten van de oudbouw, met als belangrijkste karakteristiek de symmetrie rond de as van het gebouw. Het meest in het oog springende deel van het ontwerp van de architect is de centrale hal. De voormalige onbeduidende binnenplaats is omgevormd tot de nieuwe ruggengraat van het ministeriegebouw, een ontmoetingsplek voor alle gebruikers, gesitueerd achter de hoofdingang.

De centrale hal (atrium) heeft, met een lengte van 60, een breedte van 10 en een hoogte van 31 meter, veel weg van een kathedraal. Door een deel van de achtergevel weg te breken en te voorzien van een glaswand, is er een doorkijk gemaakt naar het Haagse Bos. Dit bos, dat voorheen nauwelijks zichtbaar was, wordt hierdoor ruimtelijk onderdeel van de algemene ruimten in de as van het gebouw.

Wie in het atrium om zich heen kijkt, ziet direct de hand van Ruijssenaars, herkenbaar aan bijvoorbeeld het witte metselwerk, de slanke stalen kolommen en de goudgeverfde zuilen. De kolommen zijn nodig om drie extra verdiepingen op het middenschip (de centrale hal en de zijvleugels) te kunnen bouwen. Saillant detail is dat het oorspronkelijke gebouw van rijksbouwmeester Knuttel ook zuilen bevat. Dit mocht toentertijd niet doorgaan uit angst beticht te worden van 'verspilling van belastinggeld.'

Licht: brandstof voor het hart

Licht – volgens Ruijssenaars de brandstof voor het centrale hart – is een cruciaal kenmerk van het nieuwe ontwerp. Het licht stroomt van alle kanten de centrale hal binnen, onder andere door het dak dat ruim boven de bovenste verdieping is geplaatst. De dakbedekking is bewust niet van glas, omdat dit zorgt voor hard licht en voor veel lawaai als het regent. In plaats daarvan is er een reflecterend dak gemaakt van witte vezeltegels. Ook de grote ramen en de half open glazen liften in de centrale hal aan de zijde van het Haagse Bos passen bij de filosofie om zoveel mogelijk licht toe te laten in het atrium. Het licht dat binnenvalt wordt nog eens versterkt door de weerkatsing op de marmeren vloer.

Op zoek naar ruimte

Dubbele capaciteit

Een belangrijke reden om te kiezen voor de renovatie is de verdubbeling van het aantal werkplekken. Architect Hans Ruijsenaars heeft op drie manieren extra ruimten gecreëerd: door middel van drie verdiepingen op het middenschip, twee nieuwe zijvleugels en door extra lagen in de zolderkappen. De uitbreiding heeft gezorgd voor een totaal van vijfhonderd werkplekken en een vergadercentrum, restaurant en koffiecorner.

Drie extra verdiepingen

Op het middenschip zijn drie verdiepingen bijgebouwd. Wie in de centrale hal naar boven kijkt, kan de overgang van oud naar nieuw goed zien. De bestaande metselwerkconstructie draagt twee nieuwe verdiepingen. De extra belasting voor nog een derde verdieping wordt opgevangen door de slanke stalen kolommen die in de centrale hal te zien zijn. Deze zijn op diverse plaatsen verankerd in de originele constructie. De kolommen dragen ook het dak, dat is 'opgetild' om het daglicht ruimschoots in de hal te laten stromen.

Nieuwe vleugels

Voor nog meer capaciteit zijn er extra vleugels bijgebouwd aan beide zijden van 'het middenschip' (ook wel de oksels van het gebouw genoemd). Ten behoud van de symmetrie heeft elke vleugel drie verdiepingen. De vleugels zijn door middel van transparante overgangszones met de oudbouw verbonden. In deze nieuwe vleugels zijn ruimten gehuisvest als vergaderzalen, het bedrijfsrestaurant, de fitnessruimte en uiteraard kantoren. Ook hier is door het vele gebruik van glas gezorgd voor een ruime lichtinval.

Ruimte in de zolderkappen

In de oorspronkelijke zolderkappen van de voor- en achtergevel zijn twee extra lagen gemaakt. De dakschilden bij de dakgoot zijn opgetild, zodat er een doorlopende raamstrook is ontstaan die ruim licht doorlaat op de hele verdieping. Doordat de vloer iets is opgehoogd is het mogelijk om op normale ooghoogte door de ramen naar buiten te kijken. De bestaande zolderkappen zijn zo hoog dat er nog ruimte is voor een tweede verdieping. Hier wordt de lichtval verzorgd door nieuwe dakramen. Beide verdiepingen zijn ingericht als kantoorruimte.

Uniek rijksmonument

De renovatie van Bezuidenhoutseweg 30 heeft aan het doel beantwoord. Het Ministerie van Economische Zaken heeft een gebouw met een dynamische uitstraling, waar sprake is van onderlinge samenhang en communicatie tussen de honderden ambtenaren die hier dagelijks hun werkplek vinden. Dat betekent niet dat het 'af' is. Aanpassingen zullen altijd nodig blijven, al was het maar vanwege nieuwe eisen die aan het kantoorgebouw gesteld worden. Wat altijd blijft is een uniek rijksmonument dat is omgetoverd tot een lichte kathedraal.

Bronvermelding

EZ-Journaal nr. 1, 9 oktober 1993.

J. Rutten, V. van Rossem, H. Ruijsenaars,
Ministerie van Economische Zaken, Uitgeverij
010, Rotterdam 1994.

Ministerie van Economische Zaken, projectblad
renovatie en verbouwing van de bestaande
huisvesting van het ministerie van Economische
Zaken aan de Bezuidenhoutseweg te Den Haag.

